

Öyrətməyi öyrədirik

Cari ilin yanvar ayından etibarən Təhsil İşçilərinin Peşəkar İnkişafı İnstitutunda yeni "Refleksiv müəllim" layihəsinə start verilmişdir. "Öyrətməyi öyrədirik" devizi altında həyata keçirilən layihənin iş prinsipi çox sadədir: könüllü müəllimlər özlərinin uğurlu saydıqları dərslərin planını, icmalını və ya qısa videogörüntüsünü başqa müəllimlərə təqdim edir, dərslər barədə məlumat verir, sonra isə suallar və şərtlər vasitəsilə həmin dərslərin müzakirəsi aparılır. "Niyə bu formada" sualına belə cavab veririk ki, illər ərzində müəllimlərimizlə aparılmış yüzlərlə təlimin ən səmərəli hissəsinin məhz real dərslərin icmalının müzakirəsi prosesi olduğunu yəqin etmişik. Müəllim özü dərslər üzərində fikirləşəndə isə səmərə bir-bir qat artır. Necə deyirlər, "yüz dəfə eşitməkdənsə, bir dəfə görmək" effekti işləyir.

Layihənin keçirilməsində bir neçə məqsəd güdürük:

- Məktəb metodbirləşmələrinə konstruktiv dərslər müzakirələrinin modelini təqdim edirik;

- Nəticəyə aparan refleksiv suallar qoymağı öyrədirik və öyrədirik.

- Müəllimlər arasında buzqırın effekti yaratmaqla şəbəkələşmə, birlikdə hazırlanmış uğurlu dərslər icmallarından yararlanma təcrübəsi yaradırıq;

- Müəllimlərə hazırladıqları dərslər müxtəlif rəqəmlərdən baxmaq, konstruktiv tənqiddə açıq olmaq, prosesi təhlil etmək bacarıqlarını aşılayırıq;

- İstənilən dərslər daha da uğurlu etmək imkanlarının sonsuz olduğunu, ideal dərslər anlayışının nisbi olduğunu nümayiş etdiririk.

Zənnimizcə, son illərin ən ağırlıq pedaqoji problemi məntiqsiz dərslərdir. Məntiqsiz dərslər deyərək aşağıdakıları nəzərdə tuturuq:

- müəllim məzmun standartlarını şərh etməkdə çətinlik çəkir, standartla mövzu arasında əlaqəni görmür və ya səthi görür;

- seçilmiş iş üsulları və iş formaları ya bir-birini təkrar edir, ya təkrar edir, ya da məzmunu uyğun olmur;

- müəllim iş üsulları və iş formalarını ya qeyri-ədilik, ya da asanlıq nöqtəyi-nəzərdən seçir;

- dərslərin mərhələləri bir-birini əvəz edərək irəliləyən addım deyil, xaos hərəkat baş verir;

- şagirdlərə verilən tapşırıqlar öyrənilən materialı əks etdirmir, öyrədilənləri ölçməyə imkan vermir;

- dərslər daha çox şou effekti üçün hazırlanır - dərslərdə real öyrənmə prosesi getmir; ən yaxşı halda məlumat axını baş verir, şagirdlərin hafizəsi ilə iş aparılır;

- qrup işləri üçün nəzərdə tutulan tapşırıqlar qrup işi konsepsiyasına uyğun gəlmir;

- dərslərin qiymətləndirilməsi qeyri-adekvat aparılır;

- 7 mərhələli interaktiv dərslər modeli düşünülmədən bütün fənlərdə və mövzularda tətbiq edilir;

- Hər dərslərdə müəllim bütün mərhələləri əhatə etmək istəyi ilə dərslər qaçaqçada başa vurur (nəticədə şagirdlər öyrənmə prosesindən aralanır).

Son bəndi daha geniş şərh etmək zərurəti hiss edirik. Elə mövzular ola bilər ki, müəllim bütün dərslər vaxtını "Tədqiqatın aparılması" mərhələsinə sərf edə bilər, sonrakı günlərdə isə həmin mövzu üzrə növbəti öyrənmə mərhələlərini təşkil edir. Əsas odur ki, müəllim təbii öyrənmə prosesini süni şəkildə nə uzatsın, nə də qısaltsın. Məsələn, əgər tarix dərslərində qoyulmuş mövzu ətrafında şagirdlər qızgın diskussiyaya qoşulubsa, müəllim "vaxtımız qurtarır, növbəti mərhələyə keçməliyik" deyib, təbii öyrənməni dayandırmamalıdır. Elə mövzular var ki, onları dərinləndirən və daha uzun zaman öyrənmək lazımdır. Belə mövzuları öyrənərkən yaranan sərişələr sonradan şagirdlərə digər mövzuları daha tez və sərbəst öyrənmək imkanı yaradır. Ümumiyyətlə, "Dərslər = 45 dəqiqə" yanaşması artıq özünü doğrultmur (burada "dərslər" sözü "dərslər almaq", "öyrənmək" mənasında işlənilir). Hər dərslər olmur ki, müəyyən sərişələrin formalaşması üçün bir neçə 45 dəqiqəlik dərslər və sərbəst öyrənmə vaxtı lazım gəlsin. Bəzən isə 45 dəqiqəlik dərslər kiçik bir hissəsi şagirdlərdə güclü şüur genişlənməsinə səbəb olur. Refleksiv dərsləri bacaran müəllim bütün bu nüansları hiss edir və öyrənmə prosesini daha sərrast idarə edir.

Beləliklə, bizim layihədə iştirak edən müəllimlər real dərslər icmalları üzərində nəyin necə işlədiyini öyrənirlər. Artıq ibtidai sinif müəllimlərindən ibarət iki qrup (hər biri ayrı-ayrılıqda) dərslər müzakirəsində iştirak edib. Qızgın mübahisələr, hər dərslər emosional çıxışlar da olub. Müzakirələrin konstruktiv məcrada və ziyalı mühitində keçməsinə təmin etmək məqsədilə xüsusi qaydalar tətbiq olunur:

- Müzakirə mövzusu müəllim deyil, onun hazırladığı dərslərdir;

- Dərslər icmal təqdim edilərkən suallar və şərtlər verilmir;

- Suallar icmal dinləndikdən sonra verilir: sual konkret olmalı, şərh xarakteri daşımamalıdır;

- Sonra dərslər haqqında şərtlər dinlənilir (hər şərh 1 dəqiqə ərzində verilməlidir, bu məsələyə vaxta nəzarət edən şəxs cavabdehdir, vaxt tamam olanda o, xüsusi signal verir);

- Təkliflər verilir (hər təklif 1 dəqiqə ərzində verilməlidir);

- Təkliflər və müzakirə əsasında dərslər daha təkmil və səmərəli forması hazırlanır (indi bu dərslər icmalından hamı istifadə edə bilər);

- Həm dərslər təqdim edən şəxs, həm də bir neçə nəfər könüllü müzakirə zamanı öyrəndikləri barədə danışır (Bu, prosesin dəyərliliyi hissəsidir. Müzakirədən çıxan müəllim müzakirəyə qoşulduğu andan bəri nə qədər inkişaf etdiyini özü üçün kəşf edir).

Biz addım-addım müəllimlərimizdə pedaqoji refleksiv bacarıqlarının formalaşdırılması üzərində işləyirik. Bəs pedaqoji refleksiv olmayanda nə baş verir?

- Müəllim özünü müdafiə taktikası seçir;

- Onun üçün başqalarının nəzər nöqtəsini qəbul etmək çətin olur;

- Stereotip təfəkkür güclü olur.

İki müzakirəmizin qazancı müəllimlərimizi özünü müdafiə taktikasıdan uzaqlaşdırmaq, başqalarına qulaq asmaq, öz əməyinə tənqidi nəzərlərlə baxmaq mədəniyyəti formalaşdırmaqdan ibarətdir.

İbtidai sinif müəllimləri ilə işi bu təqvim ilində mütəmadi davam etdirməyi düşünürük. Digər fənn müəllimləri qrup şəklində maraqlı göstərdiyi təqdirdə onlar üçün də "Refleksiv müəllim" seminarları təşkil ediləcəkdir. Bunun üçün TİPİ-nin elektron sahifəsindəki müvafiq qeydiyyatdan keçmək kifayətdir. İlin sonunda 3 nəfər müəllimi "Refleksiv müəllim" sertifikatı ilə təltif etməyi planlaşdırırıq.

Sonda layihənin adı barədə. Hər dərslər mü-təxəssislər sual verir ki, "Nə üçün layihəni "Refleksiv müəllim" deyil, "Refleksiv müəllim" adlandırmısınız?". Ad üzərində fikirləşərkən "Refleksiv müəllim" variantına da baxmışdıq. Araşdırarkən məlum oldu ki, məsələn, rus mənbələri "refleksiv" və "reflektiv" sözlərini eyni təzliklə istifadə edir və bu sözlər arasında fərq qoymur. Bizim üçün çıxış nöqtəsi "refleksiv" sözü olduğunda, "Refleksiv müəllim" ifadəsindən istifadə etməyi qərara aldığımız. İstənilən halda layihəmizin adından asılı olmayaraq onun məzmununun Azərbaycan müəlliminin peşəkar inkişafına dəstək olacağına əminik. "The Economist" jurnalının təbircə desək, "Xoşbəxtlikdən, öyrətməyi öyrətmək mümkündür".

Vəfa YAQUBLU,

Təhsil İşçilərinin Peşəkar İnkişafı İnstitutunun direktor əvəzi, əməkdar müəllim